Lapsiin kohdistuva väkivalta yhteiskunnan haasteena ennen, nyt ja tulevaisuudessa

Professoriluento 25.4.2025 Tampereen yliopisto

NOORA ELLONEN

Kuuntelin taannoin äänikirjan nimeltä If you ask me. Kirja perustui Eleonor Rooseveltin ajatuksiin, jotka oli alun perin julkaistu 1940–1950 luvulla amerikkalaisessa päivälehdessä, jossa Roosevelt piti lukijoille suunnattua kysymys-vastaus palstaa (Roosevelt, 2018). Palstalle sai esittää mitä tahansa kysymyksiä yhteiskunnasta. Roosevelthan tunnettiin erityisesti naisten ja lasten oikeuksien puolustajana ja ehkä siksi iso osa kysymyksistä liittyi perheeseen ja lapsiin. Kosketti kysymys sitten abortin laillistamista, lasten ruumiillista kurittamista tai lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle, heijastui vastausten taustalta aina sama perusviesti. Rooseveltin mukaan sillä on rajansa, missä määrin perheen toimintaa ja käytäntöjä voidaan säädellä lainsäädännöllä.

Tämä Rooseveltin viesti sai minut pysähtymään, koska olen viime ajat miettinyt täysin samaa kysymystä liittyen lasten kotona kokeman väkivallan ehkäisyyn. Viimeisten vuosikymmenten ajan Suomessa on ollut voimakas poliittinen tahtotila puuttua väkivaltaan lainsäädännön ja rikosoikeuden turvin, ja tutkijanurani alussa olin itsekin pitkälti samaa mieltä. Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tekemäni tutkimukset väkivallasta ilmiönä, poliisin työstä tutkia väkivaltaa ja poliisin ja sosiaalityön yhteistyöstä ovat kuitenkin saaneet minut miettimään kantaani uudelleen ja yhä enemmän olen samaa mieltä Eleonor Rooseveltin kanssa säätelyn rajallisuudesta näissä kysymyksissä. Palaan tähän kysymykseen vähän myöhemmin vielä tarkemmin. Keskitytään sitä ennen lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan ilmiönä ja siihen, miten sitä on tutkittu. Vaikka Roosevelin 80 vuotta sitten esittämä ajatus on ajankohtaisia tämän päivän Suomessa, ei se tarkoita, ettei viimeisten vuosikymmenten aikana olisi tapahtunut edistystä. Lapsiin kohdistuvan väkivallan tiimoilta yhteiskunnassamme on tunnistettavissa kehityspolkuja, joissa on paljon onnistumisia. Perehdyn tässä luennossani kolmeen erilaiseen kehityspolkuun: Haluan ensinnäkin puhua lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen kehityksestä. Toiseksi lasten kokeman väkivallan muutoksista ilmiönä ja kolmanneksi palaan lainsäädännön ja sääntelyn näkökulmaan.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkiminen uhritutkimusten näkökulmasta

Ensimmäinen väittelyni jälkeinen tutkimusprojektini vuonna 2008 oli toteuttaa Suomen ensimmäinen Lapsiuhritutkimus Poliisiammattikorkeakoulun erikoistutkijan Juha Kääriäisen kanssa. Uhritutkimuksilla tarkoitetaan kansallisesti edustaviin otoksiin perustuvia kyselytutkimuksia, joissa ihmisiltä itseltään kysytään kokemuksia erilaisille rikoksille uhriutumisesta. Tiedonkeruutyypin taustalla on tieto siitä, että viranomaisten tietoon tulee vain pieni osa uhrikokemuksista ja jos käyttäisimme tutkimuksissa vain viranomaisten tietoon tullutta tietoa, emme pystyisi arvioimaan ilmiön yleisyyttä ja sen piirteitä. Tutki-

muksen kohteena olivat 6. ja 9- luokkalaiset nuoret ja tutkimuksen toteutukseen haettiin mallia yhdysvaltalaisen tutkijan David Finkelhorin työstä sekä Lastensuojelun Keskusliitossa työskennelleen Heikki Sariolan vuona 1988 tekemästä koululaiskyselystä Suomessa. (Ellonen ym., 2008)

Tämä ensimmäinen mittava Lapsiuhritutkimus vuonna 2008 oli merkittävä käännekohta lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimisessa. Tutkimus oli merkittävä ennen kaikkea siksi, että ennen tuota meillä ei ollut kattavaa tietoa lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä. Nuorten tekemää rikollisuutta on mitattu vastaavilla itseilmoitukseen perustuvilla kyselyillä säännöllisesti jo vuodesta 1995 (Ellonen, 2022) mutta uhrinäkökulmasta päästiin liikkeelle vasta tuolloin. Lapsiuhritutkimus on sen jälkeen toteutettu vuosina 2013 ja 2022 ja nyt valmistelemme vuoden 2026 aineistonkeruuta.

Uhritutkimuksen tuloksia on käytetty paljon käytäntöjen kehittämisessä, strategioissa ja jopa lainsäädännön perusteluissa. Siitä on muodostunut tärkeä käytännön työn kehittämisen työkalu. Lapsiuhritutkimuksilla on ollut merkittävä rooli myös lasten osallistamisessa heitä itseään koskevan tutkimustiedon tuottamiseen ja sen eettiseen tarkasteluun. Erityisesti kysymys siitä, pitäisikö tutkimukseen vastaamiseen pyytää huoltajien lupa, on ollut oma eettisen pohdinnan kehityspolkunsa. Vuonna 2008 päädyimme toteuttamaan kyselyn ilman huoltajien lupaa ja kunnioittamaan nuorten omaa päätöksentekokykyä. Tuolloin ihmistieteissä eettinen ennakkoarviointi ei ollut yhtä systemaattista ja vakiintunutta, mitä se on tänä päivänä, ja päätöksen toteutustavasta teimmekin itse omaan tutkimuseettiseen osaamiseen nojaten. Tutkimuksen jälkeen saimme nuorilta itseltään pääasiassa hyvää palautetta tästä ratkaisusta, mutta jotkut aikuiset olivat eri mieltä, ja se aiheutti julkista keskustelua. Muun muassa Satakunnan kansa kirjoitti etusivullaan 4.2.2008 paheksuvaan sävyyn, miten lapsilta kerättiin tietoa perheväkivallasta vanhemmilta salaa. Ratkaisullamme oli kuitenkin lopulta Lapsiuhritutkimusta laajempi merkitys, sillä juuri Lapsiuhritutkimuksen kokemusten perusteella tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita tarkennettiin vuonna 2009 siihen suuntaan, että koulukontekstissa teetetyssä kyselyssä huoltajien lupaa ei tarvita.

Vuoden 2013 Lapsiuhritutkimuksen toteutti kanssani nykyään Tampereen yliopiston kriminologian ja kriminaalipolitiikan yliopistoopettajana toimiva Monica Fagerlund (Fagerlund ym., 2014). Myös silloin osa kunnista tai kouluista pyrki edellyttämään huoltajien lupaa. Vaatimuksen taustalla ei kuitenkaan enää ollut se, etteikö kouluissa ajateltu lapsilla ja nuorilla olevan oikeutta tutkimukseen osallistumiseen omaan päätökseen perustuen. Ongelmaksi nimettiin ennen kaikkea pelko kodin ja koulun yhteistyön hankaloitumisesta ja vihaisten vanhempien yhteydenotoista. Voidaan siis sanoa, että yleisellä tasolla tutkimuseettinen ymmärrys lapsen oikeudesta osallistua itseään koskevaan tiedontuottamiseen oli vuonna 2013 jo aika vakiintunut, mutta alkoi näkyä merkkejä siitä, että aikuisten omat intressit ajavat tuon ymmärryksen ohi.

Tämä kehitys iski silmille vuonna 2022, jolloin tekijöiden joukkoon liittyi nykyisin Tampereen yliopistossa väitöskirjatutkijana toimiva Laura Mielityinen (Mielityinen ym., 2023). Tuolloin koulut pyrkivät voimakkaasti rajoittamaan kyselyn toteutusta. Keskeisiä syitä oli kaksi. Ensinnäkin kysely häiritsee koulun arkityötä. Toiseksi, lapset ja nuoret olivat aikuisten mukaan kovin ahdistuneita ja heitä haluttiin suojella kyselyn mahdollisesti aiheuttamalta lisäahdistukselta. Olimme siis tilanteessa, jossa kunnan byrokraatit tai koulun rehtorit päättivät lasten puolesta, että kyselyyn vastaaminen heidän omasta elämästään olisi liian stressaavaa. Analyysit lasten omista vastaamiskokemuksista aikaisempiin lapsiuhritutkimuksiin kertoivat kuitenkin toisenlaista tarinaa. Niiden mukaan vastaa-

minen tuntui osasta jopa helpottavalta, koska sen myötä ymmärsi, ettei ole ainoa, joilla on tällaisia kokemuksia (Fagerlund & Ellonen, 2016; Ellonen & Pösö, 2010). Tutkimuskirjallisuudessa tätä aikuisten käyttäytymistä on kutsuttu portinvartijailmiöksi; aikuiset päättävät lasten ja nuorten puolesta, mikä heille on hyväksi ja mikä huonoksi.

Tutkimusetiikan näkökulmasta positiiviseksi asiaksi tällä kehityspolulla voidaan siis nähdä se, että yleinen ymmärrys lasten osallisuudesta ja periaatteellisesta oikeudesta itse päättää osallistumisestaan on lisääntynyt. Mutta kuilu ymmärryksen ja käytännön välillä on kasvamassa pelottavan suureksi. Sen myötä on otettu monta askelta taaksepäin tarkasteltaessa tutkimusetiikkaa lapsen oikeuksien näkökulmasta. Kehitys on huolestuttava myös siinä mielessä, että jos kansallisten rikoskäyttäytymisen ja uhrikokemusten kyselyjen toteutus kuntien ja koulujen taholta estetään, emme jatkossa saa perustietoa ilmiöiden yleisyydestä. Se on merkittävä isku ilmiöön puuttumiselle ja sen ennaltaehkäisyn kehittämiselle. Kannustan kaikkia tutkijoita rohkeasti kokeilemaan eettisen keskustelun rajoja ja uskomaan omaan eettisen pohdinnan kykyyn. Meidän tutkijoiden on systemaattisesti työskenneltävä portinvartijailmiötä vastaan, sillä lapset ja nuoret haluavat tulla kuulluksi heitä koskevissa asioissa.

Mitä uhritutkimukset sitten kertovat lapsiin kohdistuvasta väkivallasta? Pitkän aikavälin tarkastelussa kehitys on varsin positiivinen. Kun 1980 luvun lopulla jopa 70 % 9-luokkalaisista raportoi kokeneensa kuritusväkivaltaa kotona, oli vastaava osuus vuonna 2008 39 %, vuonna 2013 20 % ja vuonna 2022 20 %. Vaikka pitkässä juoksussa prosenttiosuus on tullut alaspäin, on trendissä havaittavissa myös yksi yhteiskunnallisesti huolta aiheuttava tulos. Vuoden 2013 ja 2022 prosenttiosuuksien samansuuruisuus antaa viitteitä siitä, että pitkään kestänyt positiivinen kehitys, eli väkivaltakokemusten väheneminen on mahdollisesti pysähtynyt. Kokemukset eivät ole selvästi lisääntyneetkään mutta väheneminen on pysähtynyt. Aikasarjoissa yksittäisten vuosien heilahduksista ei voi vielä tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä, joten jäämmekin mielenkiinnolla odottamaan seuraavaa, kevään 2026 aikana tehtävää aineistonkeruuta ja sen tuloksia.

Lapsiuhrikyselyssä kysytään myös kokemuksia fyysisestä väkivallasta ja tavaroiden ryöstämisestä väkivaltaisesti kodin ulkopuolella. 9-luokkalaisten kohdalla trendi on pahoinpitelykokemusten suhteen varsin positiivinen, eli kokemukset ovat vähentyneet merkittävästi sekä tytöillä että pojilla vuosien 2008 ja 2022 välillä. Näyttää siis siltä, että pitkässä juoksussa väkivaltakokemukset ovat vähentyneet. Samanlaisia tuloksia on saatu Nuorisorikollisuuskyselyssä, jossa mitataan nuorten tekemän väkivallan määrää. Tarkemmin sanottuna, yhä harvempi nuori siis on osallisena väkivallassa, oli kyse sitten tekijän tai uhrin roolista. Tappelujen ja väkivallan määrä itsessään ei kuitenkaan ole vähentynyt. Se, että väkivallan määrä pysyy suhteellisen samalla tasolla mutta tekijöiden ja kokijoiden määrät vähenevät, tarkoittaa sitä, että väkivalta kasautuu yhtä voimakkaammin tietyille yksilöille.

Miksi ilmiön kehitys näyttää kyselytutkimusten perusteella positiiviselta, kun samaan aikaan mediasta saamme lukea huolipuhetta käsiin räjähtäneestä nuorten väkivaltaongelmasta? Mausteensa soppaan on heittänyt media, jonka skandaalinhakuisuus väkivallasta uutisoinnista on silmiinpistävästi lisääntynyt. Näin tutkijana sen on kokenut muun muassa siinä, että uutiset positiivisista kehitystrendeistä eivät medialle kelpaa. Median käyttäytyminen ei kuitenkaan selitä koko totuutta, sillä jos katsomme poliisin rekisterejä, poliisin tietoon tulee aikaisempaa enemmän tietoa nuorten väkivallasta ja siinä yhä isompi osuus on varsin nuorten, alle rikosvastuuiän olevien nuorten tekemää. Poliisin tietoon tulee kuiten-

kin vain pieni osa lasten ja nuorten kokemasta ja tekemästä väkivallasta, eli ne tiedot eivät kerro kokonaiskuvaa väkivallasta. Väkivaltailmiöillä on myös suuria alueellisia eroja. Jos tietyllä Helsingin alueella vaatteet voidaan varastaa ohikulkijan päältä tai ollaan huolissaan nuorten jengiytymisestä, ovat nämä jossain toisella Suomen alueella täysin vieraita ilmiöitä. Lapsiuhritutkimus, kuten muutkin kansallisen tason kyselyt ovat väestötason tuloksia, eli ne kertovat siitä, miltä ilmiö näyttäytyy keskimäärin kaikkien suomalaisten 6. ja 9. luokkalaisten keskuudessa. Tällaiset tutkimukset ja poliisin rekisteritiedot kertovat siis osin eri asiasta ja tämän huomiotta jättäminen voi johtaa vääriin tulkintoihin. Poliisin havaintoja ei voida yleistää väestötasolle; emme voi puhua kansallisesta jengiongelmasta, jos viitteitä sellaisesta tapahtuu yhden tai kahden kaupungin alueella. Mutta tämä toimii myös toisinpäin: poliisin havaintoja ilmiöstä ei saa sivuuttaa vain sen takia, että ne eivät kerro väkivallasta koko totuutta. On suhtauduttava vakavasti myös niihin viesteihin, joita poliisilta saamme, esimerkiksi tietyllä alueella tapahtuneesta tietynlaisesta väkivallasta tai siitä, että nuorten tekemä väkivalta vaikuttaa vakavoituneen, riippumatta siitä, että kyseinen ilmiö ei tartu väestötason estimaatteihin.
Väkivallan tekijöiden nuoren iän lisäksi paljon julkista keskustelua on saanut aikaan myös koulu väkivallan tapahtumapaikkana. Lapsiuhrikysely osoittaa sen, että 6- ja 9-luokkalaisten kokemasta väkivallasta iso osa tapahtuu koulussa. Koulussa tapahtuneiden väkivaltakokemuksesten osuus on vuoden 2022 aineistossa hieman kasvanut, mutta jälleen johtopäätösten tekemisessä kahden mittauksen välillä tulee malttaa.

Kaikesta lasten ja nuorten kokemasta väkivallasta suuri osa tapahtuu koulussa, toiseksi eniten kokemuksia on kotona, vain noin joka kymmenes vapaa-ajalla esim. puistossa tai ostoskeskuksessa ja reilusti alle 10 % muissa paikoissa. Pidän tärkeänä tarkastella väkivaltakokemusten paikkoja käynnissä olevan julkisen keskustelun takia, sillä sen antaa helposti sen kuvan, että kenellä tahansa on riski joutua satunnaisen väkivallan uhriksi kävellessään kadulla. Niin Lapsiuhritutkimus kuin mikään muukaan tutkimus ei väestötasolla varsinaisesti tue tätä ajatusta.

Tulevaisuutta ajatelleen Lapsiuhritutkimuksen tulokset korostavat mielestäni kolmea asiaa. Ensinnäkin on kiinnostavaa, miten kotona koetun väkivallan trendi jatkuu tulevissa mittauksissa. Mikäli emme palaa laskevaan trendiin, on siihen reagoitava. Väkivallan vastaista työtä tekevät tahot ovat viime aikoina kokeneet merkittäviä takaiskuja hallituksen tekemien taloudellisten leikkausten myötä ja ymmärrän hyvin, että ajatus lisäreagoinnista tuntuu vaikealta. Rahoituksen leikkauksia vastaan tulee tietenkin taistella, mutta me emme voi antaa niiden takia periksi. Silloin entistä tärkeämmäksi tulee sen arviointi, että onko olemassa oleva toimintamme vaikuttavaa. Teemmekö oikeita asioita? Laitammeko vähenevät rahat oikeanlaiseen toimintaan?

Toinen tärkeä asia on se, että meidän tulisi kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota kouluun väkivallan paikkana ja ennen kaikkea siihen, miten siihen reagoidaan. Poliisin näkökulmasta tehdyt havainnot näyttävät siltä, että kouluilla on keskenään hyvin erilaisia tapoja väkivaltaan puuttumisessa. Onko meillä olemassa systemaattista seuraamusjärjestelmää kouluissa, jotka olisivat jotenkin yhdenmukaisia ja läpinäkyviä ja edes jossain määrin tutkimustietoon perustuva? Mielestäni ei ole. Haluammeko nojata yksinomaan myös kouluväkivallassa rikosprosessiin puuttumiseen keinona ja jos, niin onko se paras mahdollinen tapa?

Kolmas huomionarvoinen asia on väkivallan kasautuminen. Eri lähteistä koostettu tutkimustieto osoittaa, että väkivalta, niin uhrikokemuksina kuin väkivallan tekoinakin, kasautuu entistä voimakkaammin samoille lapsille ja nuorille. Kasautumista tapahtuu

yli kontekstirajojen; perheessä, koulussa ja vapaa-ajanviettopaikoissa. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi parisuhdeväkivalta perheessä tulisi olla hälytysmerkki palvelujärjestelmällemme myös mahdollisesta lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Tarkasteltaessa tätä rekisteriaineiston näkökulmasta näin ei kuitenkaan näytä olevan. Laura Mielityinen on artikkelissaan tarkastellut perheitä, joissa on raportoitu viranomaiselle väkivaltaa, ja hänen mukaansa viranomaismerkintöjä sekä parisuhdeväkivallasta että lasten kaltoinkohtelusta näkyy vain harvoin samassa perheessä (Mielityinen ym., 2025) Tarvitsemme edelleen työtä tämän eteen ja myös tutkimusta siitä, miksi väkivallan ylisukupolivessa tunnistamisessa on edelleen haasteita.

Väkivallan kasautuminen on keskiössä myös johtamassani Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa ACElife-hankkeessa. Tutkimme hankkeessa haitallisten lapsuudenkokemusten kasautumista, niiden vaikutuksia myöhempään elämään sekä etsimme vaikuttavia keinoja ehkäistä niiden negatiivisia vaikutuksia. Haitallisia lapsuudenkokemuksia tutkimme muun muassa väestötieteen professori Pekka Martikaisen kehittämän rekisteriaineiston avulla. Aineistossa ovat mukana kaikki vuonna 2000 Suomessa asuneet vuosina 1987–2000 syntyneet henkilöt ja heidän vanhempansa. Aineistoon on yhdistetty erilaisia rekisteritietoja henkilötunnuksen perusteella, joista haitallisiksi lapsuuden kokemuksiksi on ajateltavissa ainakin seuraavat: Lapsen väkivaltakokemukset, vanhemman päihdeongelma, vanhemman mielenterveysongelma, vanhemman rikoskäyttäytyminen, vanhemman kuolema ja vanhempien avioero. Lisäksi sosioekonomisen aseman mittareina olemme käyttäneet toimeentulotuen saamista sekä työttömyyttä.

Analyysiemme mukaan valtaosalla suomalaisista lapsista ja nuorista ei ole rekisteritietojen mukaan näitä haitallisia kokemuksia ollenkaan. Sen sijaan kuudella prosentilla 18 vuotta täyttäneistä edellä listattuja haasteita on neljä tai enemmän. Jos sitten katsotaan, miten haitallisten kokemusten kasautuminen on yhteydessä myöhemmin nuoruudessa esiintyviin asioihin, kuten mielenterveysongelmiin, väkivaltaiseen käyttäytymiseen, NEET-asemaan tai pelkän peruskoulutuksen varaan jäämiseen 20-vuotiaana, havaitaan, että kasautuminen on yhteydessä kaikkiin näihin vasteisiin, mutta yhteys on erityisen voimakas väkivaltarikosepäilyihin (Laajasalo, ym., 2025). Havaintojemme mukaan väkivalta ja rikollisuus laajemminkin ovat merkittävässä osassa puhuttaessa haitallisista lapsuuden kokemuksista. Joka kymmenennellä 15 vuotta täyttäneellä vanhempi on saanut tuomion rikoksesta. Myös sosioekonomisten tekijöiden yhdistäminen muihin ACE-kokemuksiin on tärkeää, vaikka ne eivät käsitteen alkuperäiseen määrittelyyn kuulukaan. Esimerkiksi toimeentulovaikeudet ja vanhempien työttömyys esiintyvät usein yhdessä muiden haitallisten kokemusten kanssa. (Laajasalo, ym., 2025).

Vaikka tutkimuksemme osoittaa, että osalle lapsista kasautuu useita haitallisia kokemuksia ja se lisää todennäköisyyttä kaikkeen muuhunkin ikävään myöhemmin, on tärkeä tässäkin todeta, että valtaosalla suomalaisista lapsista ja nuorista menee kuitenkin hyvin. 70 % lapsista ja nuorista ei ole haitallisia kokemuksia tai niitä on hyvin vähän. Jos meillä on vain kourallinen lapsia ja nuoria, joille monet pahoinvoinnin indikaattorit kasautuvat, tekisi mieli hieman naivisti kysyä, miksi on niin vaikeaa auttaa pientä ryhmää, joka on tutkimustiedon valossa myös suhteellisen hyvin tunnistettavissa. Olemme jatkuvasti hyvin huolissamme lisääntyvien kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrästä mutta emme ole kiinnostuneita miettimään, miten tätä rajattua joukkoa – mistä suurin osa kodin ulkopuolelle sijoitettavista lapsista myös tulevat – voitaisiin tehokkaasti auttaa ennen raskasta ja yhteiskunnalle kalliiksi tulevaa sijoitusta? Olemme ACElife-tutkimuksessa tarttuneet tähän ja lähteneet tutkimaan muun muassa

lastensuojelun avohuollon palvelupolkuja törmäten siihen, että meillä ei tosiaan ole juurikaan olemassa lastensuojelun avohuollon vaikuttavuustutkimusta emmekä me oikeastaan edes tiedä, mitä avohuolto on (Toivonen, Kääriäinen & Kylmäluoma, 2025). Suomessa on erityisen suuri tarve saada aikaan lastensuojelun vaikuttavuustutkimusta ja rohkeasti kyseenalaistaa, ovatko tämän hetken toimintamallit vaikuttavia ja oikeita, vai pitäisikö koko systeemi miettiä uudelleen, jotta päästäisiin auttamaan lapsia ja nuoria ajoissa. Se olisi järkevää niin lasten hyvinvoinnin, lapsen edun kuin yhteiskunnan rahakukkaronkin kannalta.

Väkivaltaan puuttumisen kehityspolku ja sen haasteet

Kuten alussa totesin, väkivallattoman lapsuuden turvaamiseen on liittynyt voimakas poliittinen tahto saada se aikaan lainsäädännön ja rikosoikeuden keinoin. Tämä näkyy aktiivisina pyrkimyksinä kriminalisoida – eli määritellä rikoksiksi – useita väkivallan muotoja. Suomi oli yksi ensimmäisistä maista, joka kriminalisoi lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan, ja tämä tapahtui jo 40 vuotta sitten. Lain ensisijaisena tarkoituksena ei kuitenkaan ollut vanhempien rankaiseminen, vaan ihmisten asennemuutos ja sen osoittaminen, että kuritusväkivalta on väärin. Tämähän ei tuolloin ollut vielä selvää, sillä aina vuoteen 1982 asti lapsen huoltoa ohjasi kaukaa 1800-luvulta asti oleva holhouslaki, joka mahdollisti myös väkivallan käytön kasvatuksessa.

Vuonna 2019 tähän kurittamiskieltoa koskevaan säännökseen lisättiin ns. suojaamisvelvoite, jonka mukaan lasten huoltajien on suojeltava lastaan paitsi omalta väkivaltaiselta käyttäytymiseltään myös muiden henkilöiden taholta tapahtuvalta väkivallalta tai kaltoinkohtelulta.

Nyt eletään vuotta 2025 ja keskusteluissa on jälleen sääntelyn kiristäminen; muutoksia suunnitellaan suoraan rikoslakiin. Keskustelu liittyy lasten näkemän ja kuuleman perheväkivallan kriminalisointiin. Tässä niin sanotussa lapsirauharikoksessa haluttaisiin seurata Ruotsin esimerkkiä, jossa lasten näkemä ja kuulemma lähisuhdeväkivalta on ollut rikos vuodesta 2021 asti. Yksi keskeinen peruste laille Ruotissa oli se, että sillä turvataan lapsen mahdollisuus avun piiriin ja että heillä on mahdollisuus edustajaan rikosprosessissa. Aikaisemmin lapset olivat näissä tilanteissa todistajan asemassa, ja avun piiriin pääseminen oli vaikeaa.

Kiristyneen kriminalisoinnin lisäksi viimeisen 15 vuoden aikana Suomessa on tehty myös muutoksia lakeihin, jotka säätelevät viranomaisten ilmoitusvelvollisuutta poliisille lapseen kohdistuvan väkivallan epäilyissä. Käytännössä kaikilla lasten kanssa työskentelevillä viranomaisilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille, jos epäilee lapseen kohdistuneen fyysistä väkivaltaa. Erityisesti nämä ilmoitusvelvollisuuden muutokset kertovat siitä, että kaikenlainen lapsiin kohdistuva väkivalta halutaan rikosprosessiin. Tavoite on siinä mielessä tuottanut tulosta, että poliisille ilmoitettujen väkivaltaepäilyjen määrä on lisääntynyt (Fadjukoff, tulossa). Kysymykseen siitä, missä määrin rikosilmoitusten määrän lisääntyminen johtuu juuri ilmoitusvelvollisuuden muutoksesta ja mikä vaikutus kriminalisoinnilla oikeastaan ihmisten käyttäytymiseen on ollut, emme kuitenkaan osaa vastata. Vastaaminen näihin kysymyksiin edellyttäisi empiiristä tutkimusta. Meillä on olemassa sitä yllättävän vähän, ajatellen, että kovin aktiivisesti jälleen suunnitellaan uutta lakimuutosta, viitaten lapsirauharikokseen, vaikka meillä ei ole selvää tietoa edellistenkään muutosten vaikutuksista. Onneksi väitöskirjaohjattavani Mari Fadjukoff on tarttunut tähän kysymykseen tekeillä olevassa väitöstutkimuksessaan. Yksi tutkimus ei kuitenkaan tule vastaamaan kattavasti aiheen empiirisen tutkimuksen vaateeseen (Fadjukoff, tulossa).

Lain kiristymisen myötä myös lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjä tutkivien poliisien osaamista ja työnteon edellytyksiä

on kehitetty paljon. Kun 15 vuotta sitten aloitin yhdessä kollegojeni kanssa kirjoittamaan lapsiin kohdistuvien rikosten rikostutkinnan oppikirjaa poliisikoulutukseen (Ellonen ym., 2013), vain haaveilimme lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan keskittämistä muuallakin kuin isoissa kaupungeissa. Nyt elämme aikaa, jossa lähes kaikkialla tutkinnan alkuvaihe on keskitetty ryhmälle, jotka tekevät vain lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaa ja joilla on osaamista siihen. Lapsiin kohdistuvan väkivallan epäilyissä moniammatillisella yhteistyöllä ja erityisesti yhteistyöllä poliisin ja lastensuojelun välillä on suuri merkitys. Sitä toteutetaan nykyään säännönmukaisesti, joskin kehittämisen varaakin siinä vielä on. Tämän kehitystyön taustalla on pitkäli Barnahus-hankkeessa tehty työ. Minulla on ollut ilo olla aina silloin tällöin mukana lapsirikostutkijoiden tiimissä, joka koostuu äärimmäisen motivoituneista ja todella raskasta työtä tekevistä rautaisista ammattilaisista. Voimme mielestäni ylpeänä todeta, että Suomessa on maailmankin mittakaavassa osaavimmat lapsirikostutkijat.

Osaaminen yksin ei kuitenkaan riitä. Tarvitaan rakenteet, jotka tukevat työntekoa. Niin tutkimukseen kuin käytäntöönkin perustuvat havainnot antavan viitteitä siitä, että rakenteiden osalta systeemi sakkaa. Ilmoituksia lapsiin kohdistuvista rikosepäilyistä tulee enemmän mitä systeemi pystyy ottamaan vastaan, ja sen seurauksena tapausten tutkinta-ajat venyvät pitkiksi. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinta-ajat ovat joidenkin rikosnimikkeiden kohdalla tuplaantuneet viimeisen 10 vuoden aikana. (Fagerlund, ym., 2025) Lapset ja perheet joutuvat odottamaan tällä hetkellä jopa vuosia oman tapauksensa selvittämistä.

Kentältä tulee viestiä myös lapsirikostutkijoiden väsymisestä ja siirtymisestä toisiin tehtäviin, koska heillä ei ole kokemusta siitä, että omasta työstään on mahdollista enää suoriutua. Tilanne vaikuttaakin siltä, että resursseja ja työnteon mahdollisuuksia ei ole turvattu poliisissa samassa suhteessa, missä lakimuutokset ja ilmiössä itsessän tapahtuneet muutokset ovat muuttaneet toimintakenttää. Lapsirikostutkijat tutkivat myös seksuaalirikoksia ja verkkovälitteisyyden myötä niiden osalta maali on jo karannut. Tilanne on huolestuttava lapsirikostutkijoiden työhyvinvoinnin näkökulmasta.

Tilanne on kestämätön myös lasten ja perheiden näkökulmasta. Olemme mielestäni tilanteessa, jossa olisi syytä pysähtyä miettimään pitkittyneen rikosprosessin hyvinvointivaikutuksia lapselle ja perheelle. Mitä tarkoittaa vuosia kestävä perheen näkökulmasta paikallaan junnaava rikosprosessi ja tietämättömyys tapahtuneesta parisuhteelle, vanhemmuudelle, lasten turvallisuuden tunteelle ja mielenterveydelle. Onko lasten avun saaminen turvattu odottelun ajan?

Oman ymmärrykseni mukaan alkuperäinen tavoite juuri ilmoitusvelvollisuuskynnyksen laskemisella, oli saada perheessä herkästi piiloon jäävät epäilyt viranomaisten tietoon. Tavoitteena oli, että esimeriksi päiväkodin työntekijällä olisi oikeus ottaa yhtyettä poliisiin huolen herättyä. Poliisille tehdyt lisääntyneet ilmoitukset koskevat kuitenkin erityisesti nuorten keskinäisiä tapahtumia ja iso osa niistä tulee koulusta. Tämä korostaa aiemmin esiin nostamani kysymyksen siitä, että onko kaikkien koulussa tapahtuneiden väkivallantekojen oikea selvittelypaikka rikosprosessi? Valtaosa näistä tapauksista ei etene syyteharkintaan, vaan esitutkinnan aikana tapaus rajoitetaan vähäisyys tai nuoruusperusteella, jos esitutkintaa edes aloitetaan (Koskela ym., 2024). Jos oikein kärjistetään, onko käynyt tai käymässä niin, että tekemämme ilmoitusvelvollisuuden muutokset ovat saaneet aikaan sen, että erityisesti nuorten keskinäinen väkivalta tulee poliisin tietoon kuormittaen systeemin, kun taas lasten kotona kokema väkivalta on edelleen isolta osaltaan piilossa. Samalla kotona koetun väkivallan kokemusten määrä on mahdollisesti kääntymässä nousuun, jos katsotaan Lapsiuhritutkimuksen tuloksia, ja systeemi on ylikuormittunut ottamaan niitä

vastaan. Oliko tämä se, mitä lakimuutoksilla on tavoiteltu?

Meillä ei ole vastauksia mihinkään näihin esittämiini kysymyksiin, koska lakimuutoksesta ei ole tehty perustavanlaatuista arviointitutkimusta. Silti kovaa vauhtia suunnitellaan uuden rikoksen – lapsirauharikoksen säännöstä. Olen vahvasti sitä mieltä, että mikäli lapsirauharikos toteutuu ilman, että rikosten tutkintana tehdään miljoonaluokan panostuksia, kauan rakentamamme hyvä esitutkintasysteemi tulee romuttumaan. Uutta lainsäädäntöä ei voi myöskään perustella lapsen edulla, koska meillä ei ole tietoa pitkittyneiden prosessien hyvinvointivaikutuksista.

Haluan kuitenkin korostaa, että kannatan tietenkin kaikkia niitä toimenpiteitä, jotka aidosti ovat lapsen edun mukaisia ja auttavat väkivaltaa tavalla tai toisella kokeneita lapsia. Ruotsissa lapsirauharikossäätelyä perusteltiin sillä, että lapset saisivat varmemmin apua ja tukea asianomistajan kuin todistajan asemassa. Suomalainen palvelujärjestelmä ja rikosprosessi eroaa kuitenkin hieman ruotsalaisesta, eikä tuota perustetta voida käyttää aukottomasti Suomessa. Voidaan myös kysyä: onko tosiaan niin, että tarvitsemme mittavan lakimuutoksen, joka mahdollisesti romuttaa hyvin rakennetun systeemin, auttaaksemme väkivaltaa kotona nähneitä lapsia? Haluaisin uskoa, että Suomen kaltainen hyvinvointivalito pystyy auttamaan avun tarpeessa olevia lapsia riippumatta siitä, ovatko he rikosepäilyssä todistajan vai asianomistajan asemassa.

Elämme siis edelleen voimakkaasti sellaista aikaa, jossa päätöksiä tekevät tahot ajattelevat rikosprosessin olevan aina lapsen edun mukainen ratkaisu. Olen nykyään tämän väitteen kanssa eri mieltä. Kuten Eleonor Roosevelt totesi jo 80 vuotta sitten, sillä on rajansa, missä määrin näitä asioita ratkaistaan yksinomaan lainsäädännöllä. Poliisien ja sosiaalityöntekijöiden havaintoihin perustuvien tutkimusten perusteella myöskään tapausten kanssa työskentelevät ammattilaiset eivät yksiselitteisesti näe esimerkiksi kuritusväkivaltaa rikosprosessiasiana (Fadjukoff, 2025; Heinonen & Ellonen, 2014). Heidän ajatuksensa nousee siitä kokemuksesta, että osa vanhemmista käyttää kuritusväkivaltaa, vaikka tietää sen olevan rikos eikä itse mitenkään hyväksy sitä. Tilanteissa on usein kyse oman itsehallinnan pettämisestä, joka johtaa lapsen käytöksen hallintaan väkivallalla vaihtoehtoisten keinojen sijaan. Taustalla voi olla osaamattomuutta, stressiä tai väsymystä. Yksi yleinen syy on painolasti omista lapsuuden väkivaltakokemuksista; kuritusväkivallan ylisukupolvisuus on tutkimusten mukaan suurta (Koga ym., 2024). Kärjistäen voidaan kysyä, miten sakko auttaa huoltajaa lopettamaan lapsen kuritusväkivallan, jos syynä on puutteet kasvatuksellisten keinojen hallinnassa?

Kuritusväkivaltaa jo käyttäneet tai sen riskissä olevat perheet tarvitsevat psykososiaalista tukea ja apua toimivan vuorovaikutussuhteen luomisessa: tapahtuuko se rikosoikeudellisen seuraamuksen rinnalla tai sen sijaan on kysymys, joka pitäisi nyt nostaa uudelleen pöydälle, kun olemme nähneet, mihin esimerkiksi ilmoitusvelvollisuuden muutokset on tilanteen vienyt. Pohdinnan tueksi tulee koostaa tutkimustietoa.

Peräänkuulutankin nykyistä rohkeampaa otetta kyseenalaistaa jo tehtyjä valintoja niin lainsäädännössä kuin toimintamalleissakin, jotta voimme löytää parhaan mahdollisen lopputuloksen. Kyseenalaistaminen tulisi nähdä asiantilan selvittämisenä, ei arvosteluna tai heikkouden osoituksena. Yhteiskunnassa pitää olla valmius myöntää myös se, että jossain asioissa olemme tehneet mahdollisesti virheliikkeitä ja ne voidaan korjata. Harmillisen vähän Suomessa edelleen kuitenkin tukeudutaan nykytilaa arvioivaan tutkimustietoon uusien päätösten tukena. Sitä pidän tämän väkivaltaan puuttumista kuvaavan kehityspolun ehdottomana heikkoutena. Erityisesti tällä hallituskaudella on ollut silmiin pistävää,

miten valtavalla kiirellä pusketaan läpi isoja sääntelyn uudistuksia perehtymättä riittävästi niiden mahdollisiin vaikutuksiin ja aiheen tutkimustietoon. On toki ymmärrettävää, että tutkimuksella ja politiikalla on erilainen tempo. Lapsen oikeus väkivallattomaan elämään, apuun ja turvaan ei tule kuitenkaan olla kiinni hallituskausien vaihtumisesta ja poliittisesta aikapaineesta. Vuonna 2021 julkaistu ensimmäinen Kansallinen Lapsistrategia oli tärkeä askel siihen suuntaan, että voisimme ajatella lapsen etua yli hallituskausien ja yli ministeriörajojen. Meillä on kuitenkin tämän ajattelun juurruttamisen kanssa vielä paljon tehtävää. Yksi keskeinen oma tavoitteeni kriminologian ja kriminaalipolitiikan professorina onkin opettaa tulevia alan päätöksentekijöitä tukeutumaan omassa tulevassa työssään tutkimustietoon. Toivotaan, että kun jään tästä tehtävästäni eläkkeelle, saan siinä juhlaluennossani kertoa kuulijoille tähän liittyvästä positiivisesta kehityspolusta.

KIRJALLISUUS

Ellonen, N. (2022). *Nuorisorikollisuuskyselyn tutkimuskäyttö tähän asti ja tulevaisuudessa*. *Kriminologia, 2*(1), 71–78. https://doi.org/10.54332/krim.115297

Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V., & Sariola, H. (2008). *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset*. Poliisiammattikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732

Ellonen, N. (Ed.). (2013). *Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa* [Criminal investigation of sexual and non-sexual physical violence against children]. Police University College.

Ellonen, N., & Pösö, T. (2010). Children's Experiences of Completing a Computer-Based Violence Survey: Ethical Implications. *Children & Society,* 25(6), 470–481. doi: 10.1080/10538712.2016.1186769

Fadjukoff, M. (2025). *Poliisiasia vai ei – Institutionaalinen rajanveto kuritusväkivaltaepäilyissä*. *Kriminologia, 5*(1), 1–18. https://doi.org/10.54332/krim.152078

Fadjukoff, M. (n.d.). *Reporting Child Abuse to Police: Effects of a Lowered Threshold on Criminal Case Progression* (käsikirjoitus).

Fagerlund, M., Ellonen, N., Laajasalo, T., & Toivonen, V.-M. (2025). *Duration of criminal justice proceedings for sexual offences against children in Finland*. *Nordic Journal of Criminology, 27*(2), 1–15. https://doi.org/10.18261/njc.27.2.4

Fagerlund M., & Ellonen, N. (2016). Children's Experiences of Completing a Computer-Based Violence Survey: Finnish Child Victim Survey Revisited. *Journal of Child Sexual Abuse,* 25(5), 556–576. doi: 10.1080/10538712.2016.1186769

Fagerlund, M., Peltola, M., Kääriäinen, J., Ellonen, N., & Sariola, H. (2014). *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013* [Violence against children and adolescents in 2013]. Police University College. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8

Heinonen, A., & Ellonen, N. (2014). "Crime or Not?" – Police officers' perceptions of disciplinary violence, its criminalization and investigation. *Policing and Society, 26*(5), 503–521. https://doi.org/10.1080/10439463.2014.989151

Koskela, T., Silvennoinen, E. & Aaltonen, M. (2024). Nuorten väliset rikokset rikosprosessissa – syyttäjän päätös toimenpiteistä luopumisesta. Oikeus 1/2024.

Laajasalo, T., Ellonen, N., Aaltonen, M., & Martikainen, P. (2025). *Haitallisen lapsuusajan kokemusten yhteydet nuorten koulutuspolkuihin, mielenterveyteen ja väkivaltarikollisuuteen*. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025061166857 *Yhteiskuntapolitiikka, 90*(3), 217–229.

Mielityinen, L., Pitkänen, J., Ellonen, N., & Martikainen, P. (2025). Exploring intimate partner violence and child maltreatment in families through register data. Nordic Journal of Criminology, 27(1), 1–16. https://doi.org/10.18261/njc.27.1.6

Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M., & Ellonen, N. (2023). *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022: Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022* [Violence experiences of children and adolescents 2022: Frequencies, characteristics and changes 1988–2022]. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5. STM. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7158-5

Roosevelt, E. (2018). *If you ask me: Essential advice from Eleanor Roosevelt* (M. J. Binker, Ed.). Atria Books.

Toivonen, V., Kääriäinen, A., & Kylmäluoma, A. (2025). *Lastensuojelun avohuolto tutkittuina palveluina*. *Oikeus*, 2/2025.